

An Analysis of the Structural and Functional Components of the Political System and Islamic State in the Political Thought of the Martyr Leader of the Revolution, Imam Khamenei*

Mohsen Pirbalaei¹

Najaf Lakzaei²

1. Qom Seminary Student, Qom, Iran (**Corresponding Author**)

shiaboy25@yahoo.com

2. Full Professor, Baqir al-Olum University, Qom, Iran.

nlakzaee@bou.ac.ir

Abstract

This study aims to explain the position of the political system and the Islamic state within the intellectual framework of the Supreme Leader and examines the structural and functional dimensions of Islamic governance. The central issue of the study is to investigate how the model of “religious democracy” differs from secular democracies at the level of the Islamic state model and how it relates to the political system. The research employs a qualitative content analysis of his statements, writings, and overarching strategies, using an interpretive-analytical approach. The findings indicate that, in the thought of Imam Khamenei, religious democracy is a unified and indivisible reality in which the will of the people acquires meaning within the framework of Islamic principles and objectives. From a structural perspective, the findings demonstrate that

* **Cite this Article:** Pirbalaei, M, & Lakzaei, N. (2026). An Analysis of the Structural and Functional Components of the Political System and Islamic State in the Political Thought of the Martyr Leader of the Revolution, Imam Khamenei. *Jurisprudence and Politics*, 7(1), pp. 39-69.
<https://doi.org/10.22081/ijp.2026.74909.1125>

▣ **Article Type:** Research; **Publisher:** Islamic Sciences and Culture Academy, Qom, Iran

▣ **Received:** 2025/08/02 • **Revised:** 2025/11/01 • **Accepted:** 2026/01/10 • **Published online:** 2026/03/29

© 2026

authors retain the copyright and full publishing rights

the establishment and continuity of the political system rest on the dual foundations of “security and faith,” while its distinctive elements—including the sovereignty of God, Imamate, the Muslim community (Ummah), and religion—shape the architecture of power. One of the innovative aspects of his thought is the articulation of “guardianship-based boundaries,” which extend beyond conventional geographical boundaries. Furthermore, emphasis on “meritocracy beyond gender and sectarian affiliation” within the managerial network of power constitutes a fundamental component of this structure. From a functional perspective, the role of “absolute guardianship of the Islamic jurist” (Velayat-e Faqih) is not conceptualized as an instrument of dictatorship, but rather as an intelligent mechanism for institutional flexibility, resolving complex political deadlocks, legislating overarching principles, and serving as the focal point for strategic decision-making. The findings further demonstrate that the scope of government responsibilities, through a clear distinction between the public and private spheres, places particular emphasis on the prohibition of intrusive surveillance, respect for personal privacy, and concealment of people's faults. Moreover, the flow of power within this model is structured around an interconnected system of “rights and duties,” in which critical feedback, transparent demands for accountability by elites, freedom of expression within the framework of law, and lawful civil protests serve as guarantees of the system's dynamism and integrity and as strong barriers against authoritarianism, systemic corruption, and conflicts of interest.

Ultimately, within this intellectual framework, the Islamic state constitutes the third stage of the five-stage process of civilization-building and assumes the crucial mission of creating the conditions necessary for the realization of the “New Islamic Civilization” and the attainment of “good and wholesome life” (Hayat-e Tayyibah). This civilization is characterized by social justice, human dignity, and public welfare as the principal indicators of desirable governance, enabling humanity to overcome the challenges of the modern age and attain comprehensive spiritual and material advancement.

Keywords

Political System; Islamic State; Martyr Leader; Religious Democracy; Absolute Guardianship of the Islamic Jurist (Velayat-e Faqih)

تحليل المكونات النبوية والوظيفية للنظام السياسي والدولة الإسلامية

في الفكر السياسي للقائد الشهيد للثورة، الإمام الخامني رحمته الله*

محسن بيربالايي^١ نجف لك زائي^٢

١. طالب في الحوزة العلمية بقم، قم، إيران (الكاتب المسؤول).

shiaboy25@yahoo.com

٢. أستاذ، جامعة باقر العلوم، قم، إيران.

nlakzaee@bou.ac.ir

الملخص

يهدف هذا البحث إلى تبين مكانة النظام السياسي والدولة الإسلامية في المنظومة الفكرية لمقام المرشد الأعلى، ويتناول بالبحث والتحليل الأبعاد البنيوية والوظيفية للحكومة الإسلامية. وتتمثل المسألة المحورية لهذا البحث في دراسة كيفية تجسيد نموذج «الديمقراطية الدينية» في مواجهة الديمقراطيات العلمانية على مستوى نموذج الدولة الإسلامية، وبيان علاقتها بالنظام السياسي. اعتمدت هذه الدراسة على تحليل المحتوى النوعي لبياناته ومكتوباته واستراتيجياته الكبرى، بالاستناد إلى مقارنة تفسيرية تحليلية، وتُظهر نتائج البحث أنّ الديمقراطية الدينية في فكر الإمام الشهيد تمثل حقيقة واحدة بسيطة، تتخذ فيها إرادة الشعب معناها في إطار المبادئ والغايات الإسلامية. تُبين النتائج، في الساحة النبوية، ضرورة تأسيس النظام السياسي واستمراره على أساس ثنائية «الأمن والإيمان»، فيما

* الاستناد إلى هذه المقالة: بيربالايي، محسن؛ لك زائي، نجف. (٢٠٢٦). تحليل المكونات البنيوية والوظيفية للنظام السياسي والدولة الإسلامية في الفكر السياسي للقائد الشهيد للثورة، الإمام الخامني رحمته الله. الفقه والسياسة، ١٧(١)، صص ٣٩-٦٩.

<https://doi.org/10.22081/ijp.2026.74909.1125>

□ نوع المقال: بحثية؛ الناشر: المعهد العالي للعلوم والثقافة الإسلامية، قم، إيران

□ تاريخ الإستلام: ٢٠٢٥/٠٨/٠٢ • تاريخ التعديل: ٢٠٢٥/١١/٠١ • تاريخ القبول: ٢٠٢٦/٠١/١٠ • تاريخ الإصدار: ٢٠٢٦/٠٣/٢٩

© 2026

authors retain the copyright and full publishing rights

<http://ijp.isca.ac.ir>

تشكل العناصر الخاصة به، المتمثلة في حاكمية الله، والإمامة، والأئمة، والدين، هندسة السلطة. ومن أبرز الإسهامات المبتكرة في فكره تبين «الحدود الولائية» التي تُعرف بما يتجاوز الحدود الجغرافية التعاقدية، كما أنّ التأكيد على «الجدارة العابرة للنوع الاجتماعي والمذهب» في شبكة إدارة السلطة، يُعدّ من الأركان الرئيسة لهذا البناء. وفي التحليل الوظيفي، تم تبين دور «الولاية المطلقة للفقهاء» لا بوصفها أداة للاستبداد، بل باعتبارها أداة ذكية لتحقيق المرونة، وإيجاد المخرج في الانسدادات (المآزق) السياسية المعقدة، وسنّ المبادئ الكبرى، ومحو الارتكاز في اتخاذ القرارات الاستراتيجية. تُظهر النتائج أنّ نطاق وظائف الدولة، من خلال التمييز الدقيق بين المجال العام والخاص، يؤكّد بصورة خاصة على «حرمة التجسس»، و«مراعاة الخصوصية الشخصية»، و«ستر العيوب». كما أنّ حركة السلطة في هذا النموذج تُرسَم على أساس نظام متبادل ومترابط من «الحق والواجب»، بحيث تشكل التغذية الراجعة النقدية، والمطالبة بالشفافية من قبل الشعب، وحرية التعبير في إطار القانون، والاحتجاجات المدنية المشروعة قانوناً، ضماناً لديناميكية النظام وسلامته، وحاجزاً متيناً في مواجهة الاستبداد، والفساد المنهجي، وتضارب المصالح. وفي نهاية المطاف، تضطلع الدولة الإسلامية في هذه المنظومة، بوصفها المرحلة الثالثة من العملية الخماسية لبناء الحضارة، بمهمة جسيمة تتمثل في تهيئة الأرضية اللازمة لتحقيق «الحضارة الإسلامية الحديثة» وبلوغ «الحياة الطيبة»؛ وهي حضارة تُعدّ فيها العدالة الاجتماعية، والكرامة الإنسانية، والرفاه العام، من أبرز مقومات الحوكمة الرشيدة، بما يتيح التحرر من تحديات العصر الحديث، وتحقيق الارتقاء المتكامل للإنسان في أبعاده الروحية والمادية.

الكلمات المفتاحية

النظام السياسي، الدولة الإسلامية، القائد الشهيد، الديمقراطية الدينية، الولاية المطلقة للفقهاء.

تحلیل مؤلفه‌های ساختاری و کارکردی نظام سیاسی و دولت اسلامی

در اندیشه سیاسی رهبر شهید انقلاب، امام خامنه‌ای عج*

محسن پیربالائی^۱ نجف لک‌زایی^۲

۱. طلبه حوزه علمیه قم، قم، ایران (نویسنده مسئول).

shiaboy25@yahoo.com

۲. استاد تمام، دانشگاه باقرالعلوم عج، قم، ایران.

nlakzaee@bou.ac.ir

چکیده

این پژوهش با هدف تبیین جایگاه نظام سیاسی و دولت اسلامی در منظومه فکری شهید امام خامنه‌ای عج، به واکاوی ابعاد ساختاری و کارکردی حکمرانی اسلامی می‌پردازد. مسئله محوری این تحقیق، بررسی چگونگی مدل «مردم‌سالاری دینی» در مقابل دموکراسی‌های سکولار در سطح الگوی دولت اسلامی و نسبت آن با نظام سیاسی است. روش پژوهش در این نوشتار، تحلیل محتوای کیفی بیانات، مکتوبات و راهبردهای کلان ایشان با بهره‌گیری از رویکردی تفسیری-تحلیلی است. یافته‌ها پژوهش نشان می‌دهد که در اندیشه امام شهید، مردم‌سالاری دینی حقیقتی واحد و بسیط است که در آن، اراده مردم در چارچوب مبانی و غایات اسلامی معنا می‌یابد. یافته‌ها در ساحت ساختاری حاکی از ضرورت تأسیس و تداوم نظام سیاسی، بر دوگانه «امنیت و ایمان» بوده و عناصر اختصاصی آن شامل حاکمیت الله، امامت، امت و دین، هندسه قدرت را شکل می‌دهند. یکی از نوآوری‌ها در اندیشه ایشان، تبیین «مرزهای ولایی» است که فراتر

* استناد به این مقاله: پیربالائی، محسن؛ لک‌زایی، نجف. (۱۴۰۵). تحلیل مؤلفه‌های ساختاری و کارکردی نظام سیاسی و دولت اسلامی در اندیشه سیاسی رهبر شهید انقلاب، امام خامنه‌ای عج. فقه و سیاست، ۱۷(۱)، صص ۳۹-۶۹.

<https://doi.org/10.22081/ijp.2026.74909.1125>

▣ نوع مقاله: پژوهشی؛ ناشر: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، قم، ایران

▣ تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۱۱ • تاریخ اصلاح: ۱۴۰۴/۰۸/۱۰ • تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۰/۲۰ • تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۵/۰۱/۰۹

© 2026

authors retain the copyright and full publishing rights

<http://ijp.isca.ac.ir>

از مرزهای قراردادی جغرافیایی تعریف می‌شود؛ همچنین تأکید بر «شایسته‌سالاری فراجنسیتی و فرامذهبی» در شبکه مدیریتی قدرت، از ارکان اصلی این ساختار است. در تحلیل کارکردی، نقش «ولایت مطلقه فقیه» نه به مثابه ابزاری برای دیکتاتوری، بلکه به عنوان ابزاری هوشمند برای انعطاف‌پذیری، گره‌گشایی در بن‌بست‌های پیچیده سیاسی، تقنین اصول کلان و مرکز ثقل تصمیم‌گیری‌های راهبردی تبیین شده است. نتایج حاصله نشان می‌دهد که قلمرو وظایف دولت با تفکیک دقیق حریم عمومی و خصوصی، بر «حرمت تجسس»، «رعایت حریم شخصی» و «ستر عیوب» تأکید ویژه‌ای دارد. همچنین جریان قدرت در این الگو، بر پایه نظام متقابل و درهم‌تنیده «حق و تکلیف» ترسیم شده است که در آن، بازخوردهای انتقادی، مطالبه‌گری شفاف نخبگان، آزادی بیان در چارچوب قانون و اعتراضات مدنی قانونی، ضامن پویایی و سلامت نظام و سدی مستحکم در برابر استبداد، فساد سیستمی و تضاد منافع است. در نهایت، دولت اسلامی در این منظومه، به عنوان مرحله سوم از فرآیند پنج‌گانه تمدن‌سازی، مأموریت خطیر بسترسازی برای تحقق «تمدن نوین اسلامی» و دستیابی به «حیات طیبه» را بر عهده دارد؛ تمدنی که در آن عدالت اجتماعی، کرامت انسانی و رفاه عمومی، شاخصه‌های اصلی حکمرانی مطلوب برای رهایی از چالش‌های عصر مدرن و دستیابی به تعالی همه‌جانبه معنوی و مادی بشر به شمار می‌روند.

کلیدواژه‌ها

نظام سیاسی، دولت اسلامی، رهبر شهید، مردم‌سالاری دینی، ولایت مطلقه فقیه.

مقدمه

یکی از چالش‌های اصلی در فلسفه سیاسی معاصر، ارائه مدلی کارآمد از حکمرانی است که بتواند میان «ارزش‌های قدسی» و «واقعیت‌های عرفی» پیوندی ارگانیک برقرار کند. انقلاب اسلامی ایران با ارائه نظریه ولایت فقیه، گام نخست را در این مسیر برداشت و نظام اسلامی را تشکیل داد؛ اما پرسش مهم‌تر آن است که دولت اسلامی چگونه می‌تواند در امتداد نظام اسلامی تحقق یابد و چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد. امام شهید با تبیین فرآیند پنج‌گانه تمدن‌سازی (انقلاب، نظام، دولت، جامعه و تمدن)، دولت اسلامی را گلوگاه اصلی تحقق آرمان‌های دینی می‌داند (خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۳/۷). مسئله این پژوهش، واکاوی هندسه قدرت و فرآیندهای ساختاری و کارکردی در منظومه فکری ایشان است تا مشخص شود چگونه می‌توان از یک ساختار اداری به یک دولت تراز اسلامی رسید که در آن عدالت، معنویت و عقلانیت همزمان محقق گردند (صادقی، ۱۴۰۲، ص ۲۰۰).

اهمیت این بحث از آنجا ناشی می‌شود که در دنیای متلاطم کنونی، مدل‌های لیبرال دموکراسی با بحران‌های معنایی و کارکردی روبرو شده‌اند. در چنین شرایطی، بازخوانی اندیشه سیاسی امام شهید به‌عنوان یک فقیه-حاکم که بیش از سه دهه مدیریت کلان یک نظام دینی را بر عهده داشته، می‌تواند الگویی بومی برای «حکمرانی متعالی» ارائه دهد. این موضوع نه تنها برای قوام داخلی نظام، بلکه برای جهت‌دهی به «محور مقاومت» و بیداری اسلامی در سطح جهانی حیاتی است.

مسئله اصلی مقاله، تحلیل مؤلفه‌های نظام سیاسی و دولت اسلامی در اندیشه سیاسی رهبر شهید انقلاب است. سؤالات پژوهش عبارتند از: ۱. مؤلفه‌های ساختاری نظام سیاسی چگونه تبیین می‌شوند؟ ۲. فرآیندهای کارکردی در این نظام بر چه مبنایی استوارند؟

روش مورد استفاده در پژوهش، تحلیل محتوای کیفی با رویکردی تفسیری-تحلیلی بر بیانات، مکتوبات و احکام صادره از سوی رهبری شهید است تا کدهای استخراج شده در قالب یک نظام‌واره علمی ارائه گردند.

مفهوم‌شناسی

برای درک دقیق نظام سیاسی در اندیشه امام شهید، لازم است مفاهیم کلیدی «نظام سیاسی»، «دولت اسلامی» و «اندیشه سیاسی» روشن شود.

۱. نظام سیاسی

واژه «نظام» در لغت، از ریشه نظم به معنی قرین کردن چیزی به چیز دیگر (ابن منظور، ۱۴۰۵ق، ج ۱۲، ص ۵۷۹) و به رشته کشیدن مروارید آمده است. (عمید، ۱۳۶۳، ج ۲، ذیل واژه) در مفهوم اصطلاحی، نظام مجموعه‌ای از عناصر است که در ربط معینی با یکدیگر هستند. یک نظام الزاماً دارای اجزا و عناصری است؛ اجزای یک نظام، هر یک دارای خصلت و یا خصوصیتی خاص هستند و آن‌گاه که در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند (در یک ربط سیستمی واقع می‌شوند) خصلت مشترک و یا خصلت ترکیبی آنها متظاهر می‌شود (درخشان، ۱۳۸۹، ص ۸۶).

امام شهید، اسلام را دارای نظام سیاسی دانسته و بر این باورند که در آن حکومتی بر مبانی مقررات اسلامی پیش‌بینی شده است و در اصطلاح و عرف اسلامی، نام حکومت، «ولایت» است (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۱/۶). ایشان نظام را قالبی می‌دانند که محتوای آن اسلام و روش آن مردم‌سالاری است (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۱۲/۱۸)؛ بنابراین نظام اسلامی تلاقی گاه «حق‌الله» و «حق‌الناس» است.

۲. دولت اسلامی

دولت در لغت به معنای گردش ثروت و قدرت است. امام خمینی رحمه‌الله دولت اسلامی را به اجرا کننده احکام شریعت و عدالت (خمینی، ۱۳۶۱، صص ۳۲-۳۳) تعبیر می‌کنند و در اندیشه رهبری، دولت دارای دو معناست: در معنای عام، مرادف با حکومت و شامل کلیه مسئولین دولتی و قوای حاکمیتی اعم از قوه مجریه، قوه قضاییه و قوه مقننه است (خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۱۲/۲۴). در معنای خاص، به کارگزاران و قوه مجریه اطلاق می‌شود (خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۶/۷). رهبری شهید دولت اسلامی را نه فقط قوه مجریه بلکه متشکل از

مجموعه نهادها و کارگزاران که عملکرد و جهت گیری اسلامی دارند، می دانند. نکته نوآورانه در دیدگاه ایشان این است که «دولت اسلامی» را مرحله ای می دانند که در آن تمامی مسئولان، منش و روش خود را با اسلام تطبیق داده باشند؛ بنابراین ایشان معتقدند ما هنوز در مسیر رسیدن به دولت اسلامی حقیقی هستیم (خامنه ای، ۱۳۹۶/۶/۶).

در اندیشه امام شهید مفهوم نظام سیاسی با مفهوم دولت متفاوت است (خامنه ای، ۱۳۹۵، صص ۴۹۰ و ۴۹۲) و به همین جهت در فرآیند تمدن سازی اسلامی دو مرحله نظام اسلامی و دولت اسلامی را به صورت مستقل مطرح می کنند (خامنه ای، ۱۳۹۷/۳/۷). بحث مردم سالاری دینی در این مقاله در سطح الگوی دولت بررسی شده است، نه تنها در سطح کلی نظام سیاسی.

۳. اندیشه سیاسی

اندیشه سیاسی مجموعه حرکت ذهنی یا علمی است برای کسب دیدگاه نسبت به «پدیده های سیاسی»، یعنی پرسش از چیستی، ارزش و اهداف پدیده های سیاسی و تعیین مطلوب ها و مدل های مفهومی برای فهم آنها. موضوعات این اندیشه شامل قدرت، دولت، عدالت، آزادی، حق، و امور مربوط به جامعه سیاسی است. به بیان دیگر، اندیشه سیاسی حرکت ذهنی برای پاسخ به پرسش های بنیادین درباره سیاست، ارزش های سیاسی و اهداف نظام سیاسی است و نه صرفاً مجموعه آرای پراکنده (حسنی، ۱۳۸۶، ص ۶۵). در این تعریف، تمرکز بر «چگونگی مواجهه نظری با پدیده سیاسی» و «طراحی مدل مفهومی برای تحلیل آن» است و در مقاله حاضر پدیده سیاسی مد نظر همان «نظام سیاسی و دولت اسلامی» است که در اندیشه سیاسی امام خامنه ای رحمته الله علیه مورد بررسی قرار می گیرد.

اندیشه سیاسی در منظومه فکری ایشان پیوندی ناگسستنی با «کلام سیاسی» و «فقه سیاسی» دارد. ایشان اندیشه سیاسی را ابزاری برای «تدبیر حیات طیه» می دانند که هدفش هدایت انسان از جامعه جاهلی به سوی جامعه توحیدی از طریق عقلانیت، معنویت و عدالت است.

تحلیل نظام سیاسی

هر نظام سیاسی دارای مبانی و ساختاری ویژه و مستقل است که براساس همان مبانی، اهداف، وظایف و کارکردهای آن تعیین و تبیین می‌شود. نظام سیاسی اسلام نیز همچون دیگر نظام‌های سیاسی از دو بخش اصلی، یعنی ساختار و کارکرد، تشکیل شده است و تمامی اجزای آن در چارچوب این دو بخش تعریف می‌شوند. تفاوت اصلی نظام سیاسی اسلام با دیگر نظام‌ها در نوع تعاریف و نگرش‌هایی است که در ذیل این مفاهیم مطرح می‌شود.

در بخش ساختاری از «ضرورت‌ها و اهداف، عناصر نظام سیاسی، مرزهای سیاسی و شبکه قدرت» و در بخش کارکردی از «مرکز تصمیم‌گیری، قلمرو اختیارات، جریان یا فرآیند قدرت و بازخوردها» تشکیل می‌شود (لک‌زایی و همکاران، ۱۴۰۳، ص ۱۷).

الف) تحلیل ساختاری

تحلیل ساختاری نظام سیاسی در منظومه فکری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای علیه‌السلام، تلاشی روش‌مند برای تبیین نسبت میان «ساختار» (نظم سیاسی) و «کارگزار» (امامت و امت) است که بر بنیادهای معرفتی اسلام ناب استوار شده است. این تحلیل تنها به توصیف اجزای کالبدی حکومت نمی‌پردازد، بلکه روح حاکم بر این مناسبات که همان «ولایت» است، را واکاوی می‌کند. در این چارچوب، نظام سیاسی موجودیتی پویا و انقلابی تلقی می‌شود که میان «جوشش انقلابی» و «نظم سیاسی» تضادی نمی‌بیند و بر نظریه «نظام انقلابی» به‌عنوان الگویی ابدی تأکید می‌ورزد (خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲). این بخش، ساختار اصلی این نظام را در چهار محور کلیدی بررسی می‌کند.

۱. ضرورت تأسیس نظام سیاسی با تأکید بر دوگانه امنیت و ایمان

ضرورت تشکیل نظام سیاسی در اندیشه رهبری شهید از یک خاستگاه هستی‌شناختی و انسان‌شناختی نشأت می‌گیرد که در آن، حیات اجتماعی انسان بدون وجود «یک قدرت و نظام سیاسی» برای اجرای احکام الهی و تأمین نیازهای بنیادین، محکوم به

هرج و مرج و انحطاط است (خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۱۲/۲۱). این ضرورت در مبحثی به نام امنیت مورد بررسی قرار می‌گیرد که در دو محور کلیدی امنیت دنیوی و امنیت اخروی (ایمان) تبلور می‌یابد (لک‌زایی، ۱۴۰۲، ص ۲۶) که به مثابه دو بال برای پرواز جامعه به سوی تعالی عمل می‌کنند.

امنیت در این دیدگاه، فقط به معنای فقدان جنگ یا نبود تهدید فیزیکی نیست، بلکه به عنوان «زیرساخت همه ابعاد زندگی یک جامعه» تعریف می‌شود که بر تمامی شئون شخصی، اجتماعی، عمومی و خارجی سایه افکننده است. (خامنه‌ای، ۱۴۰۱/۷/۱۱). از منظر فقهی و سیاسی رهبر انقلاب، امنیت یک مقوله استثنایی و یکی از بزرگترین نعمت‌های الهی است که در متون قرآنی همپای رهایی از گرسنگی ذکر شده است. ایشان درباره اهمیت امنیت می‌فرمایند:

«امنیت، شعار و وظیفه‌ی اصلی و اساسی شماس‌ت و برای زندگی مردم و یک جامعه، گاهی از نان شب واجب‌تر و مهم‌تر است. خداوند متعال در قرآن کریم در مقام ذکر نعمت‌های بزرگ خود به جامعه، می‌فرماید: «الذی اطعمهم من جوع و امنهم من خوف»؛ یعنی گرسنگی و ناامنی در مقابل امنیت و راحتی و رفاه قرار دارد؛ اینها دو عنصر مقابل و مهمند» (خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۷/۱۵).

اهمیت این عنصر چنان است که در ادبیات ایشان، یکی از اساسی‌ترین و اصلی‌ترین نیازهای یک ملت و یک کشور توصیف شده است؛ چراکه در فضای ناامنی، نه تلاش علمی ثمر می‌دهد، نه فعالیت اقتصادی به نتیجه می‌رسد و نه نشاط و روحیه‌ای برای پیشرفت باقی می‌ماند (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۷/۱۸).

در هندسه نظام سیاسی اسلام، امنیت مرجعیت ویژه‌ای دارد که با حقوق بنیادین انسان گره خورده است. تحلیل‌های فقهی نشان می‌دهد که در اندیشه ایشان، «اسلام» در دو قالب ایمان و ایدئولوژی، مرجع اصلی امنیت ملی است و سایر مولفه‌ها نظیر «ثبات کشور» و «استقلال»، نقشی مقدمی و بستر ساز برای حفظ این مرجعیت ایفا می‌کنند. به عبارت دیگر، امنیت فیزیکی و سرزمینی باید در خدمت امنیت معنوی و حفظ هویت دینی جامعه باشد. از این منظر، هرگونه اخلال در امنیت، در حقیقت اخلال در مسیر

کمال انسانی است و نظام سیاسی وظیفه دارد با اقتدار، محیط را برای رشد فضایل اخلاقی مهیا کند.

اگر امنیت کالبد نظام سیاسی را تشکیل می‌دهد، ایمان و پیوند با وحی، روح و جهت‌دهنده آن است. ضرورت نظام‌سازی سیاسی با بعثت پیامبران پیوندی ناگسستنی دارد؛ هدف از بعثت تنها بیان احکام نبوده، بلکه ایجاد نظامی سیاسی بوده است که بتواند اهداف بعثت را در قالب برنامه‌ها و مناسبات اجتماعی تحقق بخشد از دیدگاه رهبری شهید، معارف عقیدتی و ارزش‌های اخلاقی بدون وجود «قدرت سیاسی» هرگز در سطح جامعه محقق نخواهند شد؛ چراکه همواره مستکبران و قلدرانی وجود دارند که در برابر حق تسلیم نمی‌شوند و تنها یک اقتدار سیاسی برخاسته از دین می‌تواند آنها را مهار کرده و احکام الهی را که وسیله پیشرفت بشر است، اجرایی کند (خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۱۲/۲۱).

نظام سیاسی مطلوب، الگویی مرکب از «ایمان، علم و عدل» است. ایمان توحیدی در این ساختار، هم در ساخت شخصیت انسان‌ها و هم در قواره عمومی جامعه اثر می‌گذارد و امتداد آن از عمل شخصی تا شکل‌بندی‌های کلان اجتماعی کشیده شده است (خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۶/۲). این ضرورت از آنجا ناشی می‌شود که دین در نگاه رهبر شهید انقلاب، فراتر از یک مسئله شخصی و عبادی صرف، راهنمای مدیریت جامعه و حکمرانی است. در واقع، نظام سیاسی برای آن تأسیس می‌شود که «کتاب خدا» حاکم شود «لیحکم بین الناس» و این حاکمیت کتاب، نیازمند ابزار قدرت و تشکیلات اجتماعی است (خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۱۲/۲۱).

رابطه میان امنیت و ایمان در این نظام، یک رابطه تعاملی و متقابل است. بستر درونی امنیت معطوف به ایمان به خداوند و آگاهی از خویش‌شناسی است که از آن با عنوان «امنیت هستی‌شناختی» نیز یاد شده است (نورمحمدی، ۱۳۹۴، ص ۱۴۲). بقای ایمان در جامعه منوط به وجود امنیتی است که اجازه تفکر و عمل صالح را به آحاد مردم بدهد و از سوی دیگر، امنیتی که بر پایه ایمان و باورهای ملی استوار نباشد، شکننده و فاقد پایداری است. در واقع، حفظ نظام اسلامی که مظهر حاکمیت ایمان است، خود بزرگترین وظیفه امنیتی

تلقى می‌شود؛ چراکه بدون این نظام، اسلام حفظ نخواهد شد و بدون اسلام، هویت و بقای واقعی ملت تأمین نمی‌شود.

۲. عناصر نظام سیاسی: از ارکان عمومی تا مولفه‌های اختصاصی اسلام

ساختار نظام سیاسی در اندیشه رهبری شهید، تلفیقی از عناصر عمومی مورد قبول در دانش سیاسی و عناصر اختصاصی و مبنایی اسلام است. این عناصر در یک پیوند طبیعی، هویت «مردم‌سالاری دینی» را شکل می‌دهند (خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۳/۱۴) که در آن، حق حاکمیت الهی از مجرای اراده مردم و در چارچوب ضوابط اسلامی اعمال می‌شود.

نظام سیاسی ایران همچون هر دولت-کشور دیگری، بر عناصری همچون سرزمین، جمعیت، حکومت و حاکمیت استوار است. سرزمین به عنوان گستره مادی برای سکونت جمعیت و اعمال قدرت، در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به رسمیت شناخته شده و حفظ تمامیت ارضی از اصول خلل‌ناپذیر آن است (فتحی و کوهی، ۱۳۹۷، ص ۱۶). جمعیت در این نظام سیاسی، علاوه بر مجمعی از شهروندان، به مثابه «پشتوانه نظام» و رکن اصلی پیشرفت و تولید قدرت در نظر گرفته می‌شود که حضور و تلاش آنها حلال مشکلات کشور و ضامن بقای جمهوری اسلامی است (خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۷/۱۹، ۱۳۹۱/۵/۳).

حاکمیت در یک نظام از منظر حقوق عمومی، به معنای حق انحصار قدرت مطلق برای اداره کشور است، اما در اندیشه رهبری شهید، چون مسائل اجتماعی و وظایف مهم جامعه‌سازی و تمدن‌سازی در اسلام وجود دارد، لذا اسلام به مسئله‌ی حاکمیت هم اهتمام دارد. نمیتوان فرض کرد که اسلام نظم اجتماعی را به یک شکلی مطالبه کند اما مسئله‌ی حاکمیت و ریاست دین و دنیا را در آنجا مشخص نکند (خامنه‌ای، ۱۴۰۰/۸/۲). حکومت در این نگاه، چهار ویژگی دارد: ناشی از حاکمیت الهی است، با انتخاب شهروندان شکل می‌گیرد، در چارچوب موازین اسلامی عمل می‌کند و سازوکاری برای تحقق حاکمیت خدا در تدبیر امور اجتماعی است (مهاجرنیا، ۱۴۰۰، ص ۱۸).

تمایز بنیادین نظام سیاسی در اندیشه رهبری، در عناصر اختصاصی آن نهفته است که هندسه قدرت را از مدل‌های سکولار متمایز می‌کند.

رکن اصلی و استخوان‌بندی اختصاصی این نظام، توحید است. در این دیدگاه، هیچ قدرتی، هیچ ثروتی و حتی هیچ تدبیری به خودی خود حق تصمیم‌گیری درباره سرنوشت انسان‌های دیگر را به کسی نمی‌دهد؛ این حق منحصرأ متعلق به خداوند است (خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱/۲۵). توحید در عرصه سیاسی به معنای نفی هرگونه سلطه غیرخدا و طاغوت (باقری، کمالی‌زاده، ۱۴۰۰، ص ۵۵) و اختصاص قانون‌گذاری به پروردگار است. اعتقاد به یگانگی خدا باعث می‌شود که مشروعیت حاکمیت تنها از طریق انتساب به اراده الهی حاصل شود.

عنصر دیگر امامت و ولایت است که رشته پیوند میان ولی جامعه با اُمت است. امامت در اندیشه رهبری یک پیشاهنگی و پیش‌قراولی در مسیری است که امت حرکت می‌کند. امام، رهبری عالمانه و دلسوزانه‌ای است که رشته پیوند آحاد جامعه را فراهم کرده و به دین جهت می‌دهد و با آحاد مردم دارای پیوندهای محبت‌آمیز و عاطفی و فکری و عقیدتی است (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۱/۶). ایشان درباره نظام سیاسی مبتنی بر ولایت می‌فرمایند:

«معنای آن (ولایت)، این است که در نظام سیاسی اسلام، آن کسی که در رأس قدرت قرار دارد و آن کسانی که قدرت حکومت بر آنها در اختیار اوست، ارتباط و اتصال و پیوستگی جدایی ناپذیری ازهم دارند. این، فلسفه سیاسی اسلام را در مسئله حکومت برای ما معنا می‌کند... حقیقت ولایت الهی این است: ارتباط با مردم» (خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۲/۶).

امامت به مثابه «زمام دین» و «نظام مسلمین» است که بدون آن، جامعه مسلمانان فاقد انسجام و استحکام خواهد بود. در عصر غیبت، این مسئولیت در قالب «ولایت فقیه» تبلور می‌یابد که به‌عنوان ستون فقرات ساختار سیاسی، ضامن عدم انحراف نظام از مسیر اهداف توحیدی و عقلانیت دینی است.

عنصر بعدی، اُمت است که جامعه‌ای فراتر از نسبت شهروندی را تشکیل می‌دهد. مفهوم امت در اندیشه رهبری، بر پایه هم‌ریشگی معنوی و پیوندهای مختلف با امام جامعه شکل می‌گیرد (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۱/۶)، و فقط مرزهای جغرافیایی یا خونی امت

محسوب نمی‌شوند، بلکه اُمت به معنای جامعه معتقدان است که با اراده زندگی مشترک تحت قواعد قرآنی پدید می‌آید. اُمت در این نظام سیاسی، جدا و منقطع از آن نیستند؛ نظام ولایت و نظام پیوستگی است. این، خاصیت نظام ولایت است (خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۲/۶). آنچه اُمت را می‌سازد، نه یک وضع سیاسی انسجام‌یافته به معنای سنتی، بلکه اراده‌ای است که در پرتو قواعد الهی شکل گرفته است. در این نگاه، مردم (اُمت) مسئولیت دارند براساس باورهای توحیدی خود در امور سیاسی دخالت کنند و از انفعال بپرهیزند. رکن دیگری که دارای جامعیت بوده و قلمروی است که سیاست و حکومت را در دل خود جای داده است، دین اسلام است. اسلام مورد نظر رهبری، دینی است که برای تمام ابعاد زندگی برنامه دارد و تفکیک آن از سیاست را خروج از تفکر اصیل اسلامی می‌داند (باقری، کمالی زاده، ۱۴۰۰، ص ۶۳). قوانین جاری در نظام باید بر پایه موازین اسلامی باشد تا مشروعیت آن حفظ شود. این دین‌مداری نه به معنای تحجر، بلکه به معنای استفاده از علوم و فنون بشری در جهت تحقق اهداف متعالی اسلام است.

۳. تبیین مرزهای ولایی در مقابل مرزهای جغرافیایی

یکی از عمیق‌ترین و پیچیده‌ترین بخش‌های تحلیل ساختاری نظام سیاسی در اندیشه امام شهید، بازتعریف مفهوم «مرز» و «هویت ملی» در پرتو جهان‌بینی اسلامی است. در حالی که نظام‌های سیاسی مدرن بر مرزهای جغرافیایی سخت و ناسیونالیسم استوارند، اندیشه ولایی رهبری، افقی تمدنی و فراملی را ترسیم می‌کند که در آن «هویت امت اسلامی» بر «ملیت» پیشی می‌گیرد (خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۴/۱۶).

مرزهای جغرافیایی اگرچه برای نظم بین‌المللی و اداره فیزیکی کشورها محترم و قانونی هستند، اما نمی‌توانند حقیقت و هویت واحد امت اسلامی را تغییر دهند. مسئله امت اسلامی فراتر از ملیت است و نباید اجازه داد طراحی‌های دشمنان برای دامن زدن به اختلافات مذهبی و قومی، پیوند معنوی مسلمانان را بگسلد. این نگاه برخاسته از یک اصل قرآنی است که وحدت را نه یک تاکتیک سیاسی، بلکه یک اصل از اصول اسلام می‌داند (خامنه‌ای، ۱۴۰۳/۶/۲۶).

راهبردی ترین تجلی مرزهای ولایی در اندیشه سیاسی رهبری، شکل گیری و حمایت از «محور مقاومت» است (خامنه‌ای، ۱۴۰۲/۱/۱). این محور تنها یک ائتلاف سیاسی یا نظامی متعارف نیست، بلکه به مثابه هسته اولیه یک «تشکیلات تمدنی-هویتي» شناخته می‌شود که فراتر از مرزهای قراردادی، جبهه‌ای واحد در برابر استکبار تشکیل داده است. مقاومت اسلامی در این چارچوب، راهبردی برای احیای تمدن نوین اسلامی است که با تکیه بر «وحدت کلمه» و «اطاعت از رهبری الهی»، پویایی تمدنی را برای ملت‌های مسلمان به ارمغان می‌آورد. این مرزهای ولایی، حصارهای استبداد و نفوذ غرب را ویران کرده و راه را برای حاکمیت ارزش‌های دینی در سطح منطقه و جهان هموار می‌سازند. تشکیل «امت واحده اسلامی» هدف نهایی بیداری اسلامی است.

رهبر انقلاب با طرح مفهوم «هندسه جدید قدرت جهانی»، معتقدند که جهان در دوران گذار قرار دارد و در این نظم نوین، بازیگرانی پیروز خواهند بود که بتوانند مولفه‌های قدرت سخت و نرم خود را در قالب «قدرت هوشمند» جمع کنند (مظفری نیکو، اشرفی، ۱۴۰۳، ص ۹۷). در این هندسه، مرزهای ولایی به ایران این امکان را می‌دهد که با تقویت بازیگران غیردولتی همسو (مانند حزب الله، حشد الشعبی، انصارالله و کتائب) و استفاده از ظرفیت‌های هویتی-فرهنگی، موقعیت راهبردی خود را تثبیت کرده و تهدیدات امنیتی را در خارج از مرزهای جغرافیایی مهار کند (مظفری نیکو، اشرفی، ۱۴۰۳، ص ۱۰۹). این رویکرد، مرزهای امنیتی ایران را تا مدیترانه و باب‌المندب گسترش داده است، بدون آنکه قصد دست‌اندازی به خاک کشوری را داشته باشد؛ چراکه این گسترش از جنس «نفوذ معنوی» و «وحدت آرمانی» است.

۴. شبکه قدرت با تمرکز بر شایسته‌سالاری و جایگاه اقشار

در شبکه قدرت، به سه بحث؛ شرایط به کارگیری کارگزاران مسلمان، شرایط به کارگیری کارگزاران غیرمسلمان و شرایط به کارگیری کارگزاران زن پرداخته می‌شود (لک‌زایی، ۱۴۰۳، ص ۱۱).

توزیع قدرت در نظام سیاسی از دیدگاه رهبری شهید بر پایه «عدالت» و

«شایسته‌سالاری» استوار است. در این ساختار، قدرت نه به مثابه یک طعمه برای ثروت‌اندوزی یا اشرافی‌گری، بلکه به‌عنوان امانتی الهی برای خدمت به مردم تعریف می‌شود. ایشان در این باره می‌فرمایند: «قدرت به خودی خود نه نعمت است، نه نعمت؛ اگر برای خدا و برای خدمت شد، نعمت است؛ اگر برای دستاوردهای مادی و ارضای هوس‌های انسانی شد، می‌شود نعمت (خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۵/۱۲) شبکه قدرت در دولت اسلامی باید به گونه‌ای طراحی شود که شایسته‌ترین افراد در راس هندسه حکمرانی قرار گیرند (خامنه‌ای، ۱۳۷۴/۱۲/۱).

در اندیشه رهبری، شایسته‌سالاری جان‌اندیشه قرآن و سیره علوی است. رسیدن به مقامات مؤثر در سلسله‌مراتب حکومتی نباید تابع وابستگی‌های فامیلی، ثروت، یا نفوذ بیگانگان باشد، بلکه باید دقیقاً براساس «صلاحیت‌ها» صورت پذیرد. ایشان بارها نسبت به آفت اشرافی‌گری و مال‌اندوزی مسئولان هشدار داده و تأکید کرده‌اند که مسئولین باید از میان مردم و برای مردم باشند. از نظر ایشان، تکیه بر ثروت و قدرت برای کسب مسئولیت، از خطرهای بزرگ برای انقلاب است (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۳/۱۴).

شاخص‌های شایستگی در شبکه قدرت اسلامی عبارتند از:

ایمان، تقوا، انقلابی‌گری و شجاعت: مسئول باید یک انسان مؤمن؛ دارای حد اعلای تقوا و فداکاری در راه دین؛ بی‌رغبت نسبت به مطامع دنیوی؛ تجربه شده و امتحان داده در همه میدان‌های اسلامی باشد (خامنه‌ای، ۱۳۷۱/۳/۳۰). مسئول باید انقلابی و شجاع (خامنه‌ای، ۱۳۷۴/۱۲/۱) و امین و درستکار (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۴/۶) باشد و توانایی حفظ قدرت ملت در سایه ارزش‌های انقلابی را داشته باشد و ترسی از دشمن نداشته باشد.

علم و دانش و تخصص: هر مسئولی در حیطه مسئولیتی خود می‌بایست علم و دانش و تخصص آن مسئولیت را داشته باشد و از علوم و فنون برای حل مشکلات و دوری از تصمیمات غیرعلمی استفاده کند. امام شهید با الگوگیری از شایسته‌سالاری امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرمایند: «... تجربه شده و امتحان داده در همه میدان‌های اسلامی: میدان‌های خطر؛ میدان‌های علم و دانش؛ میدان قضاوت و امثال اینها» (خامنه‌ای، ۱۳۷۱/۳/۳۰) باشد.

نگاه رهبر انقلاب به جایگاه زنان در شبکه قدرت، نگاهی متوازن و شایسته‌سالار مبتنی بر کرامت انسانی و نفی الگوهای ابزارگری غرب است. در اندیشه ایشان، هیچ تفاوتی میان زن و مرد در عرصه‌های فعالیت اجتماعی وجود ندارد. ایشان در این باره می‌فرمایند:

«[در] مسئله‌ی مشاغل اجتماعی و مدیریت‌ها... مسئله‌ی جنسیت مطرح نیست. در مدیریت‌های گوناگون، مشاغل گوناگون اجتماعی و دولتی، حضور زنان هیچ محدودیتی ندارد. اینجا ملاک، شایسته‌سالاری است. باید شایستگی را نگاه کرد. هیچ ترجیحی اینجا وجود ندارد، هیچ محدودیتی هم در این زمینه‌ها وجود ندارد؛ یعنی نظر اسلام این است. بحث، بحث، بحث شایسته‌سالاری است» (خامنه‌ای، ۱۴۰۲/۱۰/۶).

با این حال، در فقه سیاسی ایشان، برخی محدودیت‌ها صرفاً در مناصب «ولایت عامه» (مانند رهبری یا قضاوت) مطرح شده است (خامنه‌ای، ۱۳۶۰/۴/۶)، هرچند ایشان تأکید دارند که این احکام فقهی سخن آخر نیست و ممکن است با تحقیق فقه‌های ماهر، ابعاد جدیدی استنباط شود. ایشان «عدالت در خانه و جامعه» را نخستین حق زن دانسته و بر احیای حقوق مادی و معنوی او در ساختار نظام تأکید دارند (خامنه‌ای، ۱۴۰۴/۹/۱۲).

نظام سیاسی در اندیشه رهبری، اقلیت‌های دینی و مذهبی (اهل سنت) را نه عناصر جدا، بلکه بخشی از پیکره واحد ملت می‌داند. در این منظومه، حقوق اقلیت‌ها نه امتیازی تحمیلی، بلکه حق شهروندی اصیل و تثبیت‌شده است (داودی‌پور، ۱۴۰۴/۸/۱۹). ایشان ایران را کشوری با پیشینه دیرینه همزیستی اقوام و مذاهب توصیف کرده و تأکید دارند که اقلیت‌ها در تفکر اسلامی، بخشی از امت محسوب می‌شوند. حضور در نهادهای عالی مانند مجلس خبرگان و سطوح مدیریتی، بیانگر تحقق عملی نگاه عادلانه رهبری به تنوع مذهبی در ایران است (داودی‌پور، ۱۴۰۴/۸/۱۹).

۵. ترکیب تمدنی در ساختار نظام سیاسی

تحلیل ساختاری نظام سیاسی در اندیشه رهبری شهید نشان می‌دهد که این نظام، یک «ترکیب هوشمندانه» از آرمان‌های وحیانی و واقعیت‌های زمانه است. این ساختار با

قرار دادن «الله» در کانون حاکمیت و «مردم» در مرکزیت فعلیت بخشی به قدرت، مدلی از حکمرانی را ارائه می دهد که نه به دموکراسی های مادی گرای غربی شباهت دارد و نه به تئوکراسی های سنتی و صلب.

ضرورت تأسیس این نظام از نیاز بنیادین بشر به «امنیت آمیخته با ایمان» سرچشمه می گیرد که در آن قدرت سیاسی ابزاری برای تأمین عدالت و رشد معنوی است. عناصر این نظام، از سرزمین و جمعیت گرفته تا امامت و امت، در یک شبکه ولایی به هم متصل می شوند که مرزهای آن به جغرافیای طبیعی محدود نمانده و افق های دوردست تمدنی را در قالب محور مقاومت جستجو می کند. در نهایت، پویایی این ساختار در شبکه قدرتی نهفته است که با تکیه بر «شایسته سالاری»، راه را برای حضور خلاقانه زنان، نخبگان و تمامی اقشار جامعه باز می گذارد تا با حفظ مرزهای هویتی، در جهت تحقق «تمدن نوین اسلامی» گام بردارند. این نظام، همچون پدیده های زنده، همواره دارای انعطاف و آماده تصحیح خطاهای خویش است، اما از ارزش های الهی که با ایمان دینی مردم آمیخته است، هرگز فاصله نمی گیرد (خامنه ای، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲). این ساختار، نه تنها برای ایران، بلکه به عنوان الگویی برای دنیای اسلام، داعیه دار پیوند عقلانیت، معنویت و اقتدار است.

ب) تحلیل کارکردی

تحلیل کارکردی نظام سیاسی در اندیشه حضرت آیت الله خامنه ای، تلاشی روش مند برای تبیین نسبت میان ساختارها، اهداف و نتایج عملی است که دولت اسلامی در مقام اداره جامعه با آنها روبروست. این تحلیل بر این پیش فرض استوار است که نظام سیاسی یک موجودیت پویاست که برای حفظ بقا و ارتقای کارآمدی خود، نیازمند بازتعریف روابط میان ارکان قدرت و جامعه مدنی است. در اندیشه سیاسی ایشان، نظام اسلامی نه یک ساختار صلب و تغییرناپذیر، بلکه سیستمی با قابلیت انعطاف پذیری روشمند در چهارچوب ارزش های دینی است که هدف آن تحقق عدالت و رشد همه جانبه انسان است. در ادامه، چهار محور اصلی از این تحلیل کارکردی در حوزه های تصمیم گیری،

قلمرو وظایف، فرآیند قدرت و سازوکارهای بازخورد و اکاوی می شوند.

۱. مرکز تصمیم‌گیری: تلاقی اراده الهی و حاکمیت ملی

در تحلیل کارکردی هر نظام سیاسی، شناسایی کانون نهایی تصمیم‌گیری و مکانیسم حل منازعات ساختاری از اهمیت بنیادین برخوردار است. در اندیشه امام شهید، مرکز تصمیم‌گیری در نظام اسلامی بر الگویی منحصر به فرد استوار است که میان «ولایت» به عنوان قطب‌نمای ارزشی اسلام و «مردم‌سالاری» به عنوان بستر اجرایی، پیوندی الهی-مردمی برقرار می‌کند و مفهوم مردم‌سالاری دینی را تشکیل می‌دهد که حقیقتی واحد و بسیط است. ایشان در این باره می‌فرمایند:

«آن چیزی که نمودار ملت ایران است، در مسئولان کشور تجلی و ظهور پیدا کرده است. در واقع، مسئولان کشور، مظهر رسمی و کامل تفکر ملت ایرانند. این، نکته بسیار مهمی است. مردم در همه مراحل، با نظام سیاسی جمهوری اسلامی، احساس پیوستگی و جوش خوردگی می‌کنند. با یکدیگر جوش خورده‌اند، با همدند، جدایی‌ناپذیرند. نظام سیاسی اسلام، قدرت خود را از این گرفته است. حقیقت ولایت الهی این است: ارتباط با مردم» (خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۲/۶).

در شرایط عادی، فرآیند تصمیم‌گیری در نظام اسلامی از طریق نهادهای قانونی و منتخب مردم (قوای سه‌گانه) جریان می‌یابد. اندیشه رهبری بر این اصل استوار است که در امور اجرایی، رهبری نباید مستقیماً وارد میدان شود، مگر در مواردی که حرکت کلی نظام با خطر انحراف مواجه گردد (خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۲/۲۲). در واقع، در وضعیت ثبات، وظیفه اصلی رهبری «مهندسی نظام» و دیده بانی حرکت کلی به سمت آرمان‌هاست (خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۳/۱۴)، در حالی که تصمیمات عادی و اجرایی بر عهده مسئولان قانونی است.

اما در شرایط اختلافی یا زمانی که سیستم با بن‌بست‌های قانونی و تراحم مصالح روبرو می‌شود و سلسله مراتب قانونی خود را طی کرده و در نهایت به رهبری منتهی می‌شود، جایگاه رهبری به عنوان «مرجع حل معضلات» برجسته می‌گردد. این جایگاه، کارکردی گره‌گشا دارد که مانع از فلج شدن دستگاه اجرایی کشور می‌شود. در این

شرایط، رهبری با استفاده از سازوکارهایی نظیر مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام، مسیر را برای تداوم فعالیت‌های قانونی هموار می‌سازد (خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۹/۲۶)

با توجه به اینکه در اندیشه رهبری معظم، قانون‌مداری اصل بنیادین به‌شمار می‌آید، مرکز تصمیم‌گیری در نظام اسلامی براساس قانون تعیین شده است. با این حال، در شرایط بروز اختلاف یا خطر انحراف، چنانچه موضوع از مجاری قانونی خود عبور کرده و به مقام ولایت و رهبری ارجاع داده شود، تصمیم نهایی و فصل‌الخطاب بر عهده مقام ولایت و رهبری خواهد بود.

۲. قلمرو و گستره وظایف نظام سیاسی: مرزبندی حريم عمومی و خصوصی

موضوع حريم خصوصی و تفكيك آن از حريم عمومی از مهمترین موضوعات حقوقی در هر نظام سیاسی است و هر سیستمی با توجه به مبانی شکل دهنده قوانین و مقررات، چارچوب‌های خاصی را برای این موضوع در نظر می‌گیرد. یکی از دقیق‌ترین بخش‌های تحلیل کارکردی در اندیشه امام شهید، تعیین حدود مداخله نظام در زندگی شهروندان است. لذا ایشان معتقد به آزادی بوده و تأمین حقوق شهروندی در مسائل اجتماعی را ریشه‌دار و دارای مبنای دینی می‌دانند (خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۵/۱۵). معظم له در فتاوا، کشف عیوب و تجسس را حرام دانسته و در توصیه‌هایشان به مسئولان قوه قضاییه و مجریه و مطبوعات توصیه کردند مراقب باشند در مبارزه با فساد ضمن حفظ آبروی افراد به کسی ظلم نشود (خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۹/۲۵). ایشان در این باره می‌فرمایند:

«مسئولان باید امنیت و حريم داخلی مردم و کشور را حفظ کنند. تعرض به امنیت و حريم داخلی مردم «حرام شرعی» است و نباید انجام شود. متصدیان کار در دستگاه‌های دولتی و قضایی مراقبت کنند تا حريم داخلی زندگی مردم و اسرار آنها محفوظ بماند» (خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۱/۲۰)

ایشان در فتوای خود به‌صراحت اعلام می‌کنند که «گرفتن فیلم و عکس مخفیانه شرعاً حرام و انتشار آن حرام دوم است». این دیدگاه، مرزی روشن و قاطع میان «نظارت حاکمیتی با هدف تأمین امنیت» و «مداخله در زندگی شخصی افراد» ترسیم می‌کند.

چنین تفکیکی بر قواعدی همچون وجوب ستر عیوب و حرمت تجسس استوار است و بر این اساس، دولت اسلامی موظف به رعایت حریم خصوصی اشخاص است. البته این اصل استثناهایی نیز دارد؛ بدین معنا که در مواردی مانند تهدید امنیت ملی، توطئه علیه جان مردم یا جاسوسی برای بیگانگان، مصلحت عمومی بر حق فردی ترجیح داده می‌شود و در نتیجه، صیانت از حریم عمومی می‌تواند حریم خصوصی را تحت الشعاع قرار دهد. با این همه، معظم‌له ورود به حریم خصوصی را تنها در چارچوب مجوزهای قانونی مجاز می‌دانند.

در حریم عمومی، نظام سیاسی وظیفه دارد محیطی مساعد برای رشد فضایل اخلاقی و تحقق عدالت برقرار کند. (اصل سوم قانون اساسی) مبارزه با فساد در دستگاه‌های حکومتی، جلوگیری از ظلم و صیانت از امنیت روانی جامعه که از کارکردهای اصلی نظام در این قلمرو است. در این حوزه، دولت به‌عنوان «خادم مردم» موظف به تأمین زیرساخت‌های مادی و معنوی پیشرفت است که مقدمه اصلی آن ایجاد امنیت عمومی است.

در فقه، ملاک حریم خصوصی معمولاً به ستر و عدم اشراف دیگران و توقع عرفی عدم دخالت برمی‌گردد. اگر حریم از دید عموم پوشیده باشد و عرفاً محل اختصاصی فرد محسوب شود، می‌توان برای آن نوعی حریم خصوصی قایل شد. اما اگر در معرض دید عموم باشد یا در فضای عمومی باشد، قوت حریم خصوصی کاهش پیدا می‌کند.

طبق اندیشه رهبری شهید و به صراحت ماده هفتم فرمان هشت ماده‌ای امام علیه السلام (خمینی)، ۱۳۶۱/۹/۲۴ و قانون اساسی و قوانین عادی جرائمی مانند جاسوسی برای بیگانه یا توطئه علیه امنیت مردم که در فصل اول کتاب تعزیرات احصاء شده است از قاعده ستر تبعیت نمی‌کند و همان‌گونه قانون اساسی مجوز داده است این جرائم قابل پیگیری هستند و مشمول چشم پوشی نمی‌شوند.

۳. جریان و فرآیند قدرت: تلازم حق و تکلیف و نفی استبداد

در تحلیل کارکردی فرآیند قدرت، اندیشه امام شهید بر مدل تلازم حق و تکلیف استوار است. این مدل، قدرت را از یک ابزار تحمیلی و یک‌سویه، به یک میثاق متقابل

میان حاکم و مردم تبدیل می‌کند که ریشه در خطبه ۲۱۶ نهج البلاغه دارد:

«در مورد مردمی بودن حکومت، حقّ متقابل میان مردم و میان حاکم؛ «وَلَكُمْ عَلَى مِّنَ الْحَقِّ مِثْلُ الَّذِي لِي عَلَيْكُمْ»؛ می‌فرماید همان مقداری که من به گردن شما حق دارم شما [هم] به گردن من حق دارید؛ مردمی بودن نظام اسلامی این است» (خامنه‌ای، ۱۴۰۳/۴/۵).

در حکومت‌های استبدادی، قدرت ناشی از قهر و غلبه است و حاکم خود را تنها صاحب حق و مردم را تنها مکلف به اطاعت می‌بیند. اما در اندیشه رهبری، هر حقی، تکلیفی را در پی دارد و هیچ حق یک‌جانبه‌ای وجود ندارد. جریان قدرت در دولت اسلامی یک فرآیند دوطرفه است یعنی قائده هرم (مردم)، از حکومت و رأس هرم (رهبری) حمایت کرده و مقبولیت خود را ابراز می‌دارند و در مقابل، حکومت و رأس هرم حاکمیت خود را اعمال می‌نماید که همان مفهوم مردم‌سالاری دینی و جمهوری اسلامی است. ایشان در این باره می‌فرمایند:

«هر دو کلمه‌ی «جمهوری» و «اسلامی» وابسته‌ی به انتخابات است. «جمهوری» یعنی مردم‌سالاری، یعنی حاکمیت کشور به دست مردم. خب مردم چه جوری در حاکمیت دخالت کنند؟ هیچ راهی بجز انتخابات وجود ندارد. اگر انتخابات در کشور نباشد، یا دیکتاتوری است یا هرج و مرج و ناامنی است. انتخابات آن مسیر صحیحی است که مردم میتوانند به وسیله آن و از آن مسیر، حاکمیت ملی را، مردم‌سالاری را، جمهوریت را در کشور تأمین کنند. این، مسئله‌ی جمهوریت. انتخابات می‌تواند ولیّ فقیه در کشور انتخاب بکند و به وجود بیاورد، یعنی اسلامیت را تأمین کند. انتخابات میتواند نمایندگانی را در مجلس شورای اسلامی مستقر کند که طبق مقررات اسلامی و معارف اسلامی، برای مدیریت کشور قوانین تدوین کنند؛ پس بنابراین، هم جمهوریت و هم اسلامیت، متکی به انتخابات است؛ بنابراین، در نظام جمهوری اسلامی، انتخابات ضروری است» (خامنه‌ای، ۱۴۰۲/۱۰/۲).

یکی از محورهای برجسته در اندیشه ایشان، نفی تهمت استبداد از ولایت مطلقه فقیه است. ایشان استدلال می‌کنند که اگر فقیه عادل است، نمی‌تواند مستبد باشد و اگر

مستبد شد، به دلیل خروج از عدالت، خود به خود از مقام ولایت ساقط می‌گردد (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۶/۱۷). جریان قدرت در اینجا نه براساس میل شخصی، بلکه براساس مصلحت عمومی هدایت می‌شود.

۴. فرآیند بازخورد: سازوکارهای اصلاحی و مرزهای اعتراض

کارآمدی یک نظام سیاسی در گرو قدرت پردازش بازخوردهاست. اندیشه رهبری شهید، بازخوردهای منفی (اعتراض و نقد) را بخشی از فرآیند تکاملی نظام و فریضه نهی از منکر دانسته و برای اصلاح لازم می‌داند. (خامنه‌ای، ۱۳۹۷/۶/۱۵)، ایشان به مسئولین توصیه می‌کنند که برای شنیدن نقد، سینه گشاده و روی باز و گوش شنوا داشته باشند (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۶/۱۶).

مردم‌سالاری دینی در این نگاه، به معنای مشارکت فعال مردم در تمامی مراحل است. ایشان معتقدند که مردم باید حق سؤال و نقد داشته باشند و حاکمان نباید خود را از نصیحت مردم بی‌نیاز بدانند. راهپیمایی‌ها و تجمعات مسالمت‌آمیز، اگر با هدف اصلاح و بیان مطالبات باشد، نه تنها تهدید نیست بلکه از برکات نظام است. ایشان بر این باورند که حتی معترضانی که دچار سوء تفاهم شده‌اند، اگر «خیرخواه اجتماعی» باشند، باید صدایشان شنیده شود.

در عین حال، برای حفظ ثبات جامعه، مرزهای فقهی دقیقی میان اعتراض مدنی و اقدام علیه امنیت ترسیم شده است. این تفکیک براساس ابزار مورد استفاده و انگیزه اقدام صورت می‌گیرد. اقدام علیه امنیت ملی را می‌توان در سه عنوان فقهی «محاربه» و «بغی» و «افساد فی الارض» تبیین نمود که هر سه مخل به امنیت ملی بوده و می‌بایست با آن مقابله کرد.

ایشان تأکید دارند که نظام باید میان اعتراض ناشی از فشار معیشتی یا نقد عملکرد با آشوب هدایت‌شده توسط دشمن تمایز قایل شود. ایشان با تأکید بر اینکه «اعتراض بجا است اما اعتراض غیر از اغتشاش است»، گفتند: مسئولان باید با معترض حرف بزنند اما حرف زدن با اغتشاشگر فایده‌ای ندارد بلکه باید او را سر جای خود نشانند. «(خامنه‌ای،

۱۳/۱۰/۱۴۰۴). در این تحلیل کارکردی، بازخورد مثبت (حضور در انتخابات و راهپیمایی‌های حمایتی) مایه تقویت اقتدار نظام و بازخورد منفی (نقد و اعتراض قانونی) مایه اصلاح و جلوگیری از انحراف ساختاری تلقی می‌شود.

تحلیل کارکردی نظام سیاسی در اندیشه امام شهید، مدلی از حاکمیت را ترسیم می‌کند که در آن «کارآمدی» با «مشروعیت الهی» و «مقبولیت مردمی» گره خورده است. مرکز تصمیم‌گیری در این نظام با بهره‌گیری از ولایت مطلقه، بن‌بست‌های اجرایی را می‌شکند؛ قلمرو وظایف با احترام به حریم خصوصی، آزادی‌های مشروع را تضمین می‌کند؛ جریان قدرت با نفی استبداد و تکیه بر تلازم حق و تکلیف، رابطه‌ای عاطفی و ایمانی میان مردم و رهبری می‌سازد؛ و در نهایت، فرآیند بازخورد با مرزبندی میان اعتراض و معارضة مسلحانه، راه را برای اصلاح مستمر نظام بدون فروپاشی امنیتی هموار می‌سازد. این الگوی مردم‌سالاری دینی، پاسخی بومی و کارکردی به نیازهای جامعه مدرن اسلامی در جهان معاصر است.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر در مسیر تبیین «نظام سیاسی و دولت اسلامی در اندیشه رهبری شهید»، نشان داد که این منظومه فکری، مدلی فراارونده از «مردم‌سالاری دینی» را ارائه می‌دهد که حقیقتی واحد و بسیط است که در آن، اراده مردم در چارچوب مبانی اسلامی معنا می‌یابد و واجد کارکردی راهبردی برای ارائه الگویی بدیل در برابر الگوهای رقیب، بویژه لیبرال‌دموکراسی است. در تحلیل ساختاری، نظام اسلامی نه به‌عنوان یک ساختار غیر قابل انعطاف، بلکه به مثابه یک «هندسه الهی» و «نظام انقلابی» تعریف شد که هدف بنیادین آن تأمین امنیت مستظهر به ایمان است. یافته‌ها نشان داد که عناصر اختصاصی این نظام شامل الله، امامت، امت و دین، چارچوبی را می‌سازند که در آن «مرزهای ولایی» براساس پیوند عقیدتی مقاومت، فراتر از «مرزهای جغرافیایی» گسترش می‌یابد. همچنین شبکه قدرت در این ساختار، بر پایه «شایسته‌سالاری» بنا شده که راه را برای مشارکت فعال زنان و اقلیت‌ها در بدنه مدیریتی و اجرایی، با حفظ کرامت انسانی، هموار می‌سازد.

در تحلیل کارکردی، مشخص شد که «ولایت مطلقه فقیه» نه به معنای استبداد، بلکه ابزاری برای «انعطاف‌پذیری براساس اصول» و گره‌گشایی از بن‌بست‌های قانونی در شرایط تراحم مصالح و مهندسی نظام و حفظ خط و جهت نظام و جلوگیری از انحراف به چپ و راست است. قلمرو وظایف نظام با تفکیک میان «حریم عمومی» و «حریم خصوصی» تبیین شد که در آن تجسس در زندگی شخصی شهروندان شرعاً حرام و «ستر عیوب» یک تکلیف حاکمیتی است. جریان قدرت نیز براساس مدل «تلازم حق و تکلیف» (برگرفته از خطبه ۲۱۶ نهج‌البلاغه) رابطه‌ای دو سویه میان حاکم و مردم برقرار می‌کند که در آن نقد منصفانه و اعتراض قانونی، به‌عنوان یک «بازخورد اصلاحی» و بخشی از فریضه نهی از منکر، ضامن سلامت نظام تلقی می‌شود.

در نهایت، دولت اسلامی در اندیشه امام شهید، مرحله‌ای گذار و گلوگاهی حیاتی در فرایند پنج‌گانه «تمدن‌سازی نوین اسلامی» است. این نظام با ترکیب عقلانیت، معنویت و عدالت، الگویی کارآمد برای حکمرانی در جهان معاصر ارائه می‌کند که سعادت مادی و معنوی انسان را همزمان دنبال می‌کند. تحقق کامل این الگو منوط به تحول در منش کارگزاران و صیانت از اصول انقلابی در برابر جریان‌های نفوذ و استحاله است.

منابع

- ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۴۰۵). لسان العرب. بیروت-لبنان: دار الفکر للطباعة.
- باقری دولت آباد، علی؛ کمالی زاده، محمد. (۱۴۰۰). مبانی نظری و شاخص های جامعه اسلامی در اندیشه سیاسی حضرت آیت الله خامنه ای، جامعه شناسی سیاسی انقلاب اسلامی، ۲(۱)، صص ۴۹-۶۹.
- حسینی، ابوالحسن. (۱۳۸۶). اندیشه سیاسی، مفهوم و چیستی، پگاه حوزه، شماره ۲۱۶.
- خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۶۰). بیانات در جلسه پرسش و پاسخ در مسجد ابوذر تهران، ۴/۶/۱۳۶۰: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=7224>
- خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۷۴). بیانات در خطبه های نماز عید فطر، ۱/۱۲/۱۳۷۴: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2785>
- خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۷۶). بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۶/۲/۱۳۷۶: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2834>
- خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۷۹). بیانات در اجتماع بزرگ زائران و مجاوران حضرت رضا (ع)، ۶/۱/۱۳۷۹: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3001>
- خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۷۹). بیانات در مراسم فارغ التحصیلی پرسنل نیروی انتظامی، ۱۸/۷/۱۳۷۹: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3029>
- خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۰). بیانات در خطبه های نماز عید سعید فطر، ۲۵/۹/۱۳۸۰: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3097>
- خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۰). بیانات در مراسم دوازدهمین سالگرد رحلت امام خمینی (ع)، ۱۴/۳/۱۳۸۰: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3068>
- خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۲). بیانات در جلسه پرسش و پاسخ دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی، ۲۲/۲/۱۳۸۲: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3177>
- خامنه ای، سیدعلی. (۱۳۸۲). بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۵/۵/۱۳۸۲:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3186>

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۳). بیانات در دانشگاه علوم انتظامی، ۱۳۸۳/۷/۱۵:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3253>

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۳). بیانات در سالگرد رحلت امام خمینی علیه السلام، ۱۳۸۳/۳/۱۴:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3233>

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۴). بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری،

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3300>: ۱۳۸۴/۵/۱۲

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۸). بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۸/۶/۱۶:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=8019>

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۰). بیانات در مراسم بیست و دومین سالگرد رحلت امام

خمینی (رحمه الله)، ۱۳۹۰/۳/۱۴: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=12595>

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۰). بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری،

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=19232>: ۱۳۹۰/۱۲/۱۸

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۰). بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری،

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=17226>: ۱۳۹۰/۶/۱۷

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۰). بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضاییه،

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=12805>: ۱۳۹۰/۴/۶

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۱). بیانات در اجتماع مردم بجنورد، ۱۳۹۱/۷/۱۹:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21126>

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۱). بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۹۱/۵/۳:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=20534>

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۳). بیانات در دیدار مسئولان نظام، ۱۳۹۳/۴/۱۶:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=26908>

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۵). طرح کلی اندیشه اسلامی، قم، صهبا.

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۶). بیانات در دیدار طلاب حوزه‌های علمیه استان تهران،

<http://ijp.isca.ac.ir>

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=37528>: ۱۳۹۶/۶/۶

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۶). بیانات در دیدار مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۶/۱۲/۲۴:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39229>

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۷). بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری،

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=40421>: ۱۳۹۷/۶/۱۵

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۷). بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۷/۳/۷:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39710>

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۷). بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت،

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=40399>: ۱۳۹۷/۶/۷

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۷). بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای

اسلامی، ۱۳۹۷/۱/۲۵: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39394>

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۷). بیانیه «گام دوم انقلاب» خطاب به ملت ایران،

<https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>: ۱۳۹۷/۱۱/۲۲

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۷). دیدار جمعی از مسئولان و مدیران نظام با رهبر انقلاب،

<https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=39362>: ۱۳۹۷/۱/۲۰

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۹). بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید مبعث،

<https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=47497>: ۱۳۹۹/۱۲/۲۱

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۴۰۱). بیانات در مراسم مشترک دانش‌آموختگی نیروهای

مسلح، ۱۴۰۱/۷/۱۱: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=51048>

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۴۰۲). بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی،

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=52275>: ۱۴۰۲/۱/۱

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۴۰۲). بیانات در دیدار اқشار مختلف بانوان، ۱۴۰۲/۱۰/۶:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=54745>

خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۴۰۲). بیانات در دیدار مردم کرمان و خوزستان، ۱۴۰۲/۱۰/۲:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=54696>

- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۴۰۳). بیانات در دیدار جمعی از علما و بزرگان اهل سنت کشور، ۱۴۰۳/۶/۲۶، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=57542>
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۴۰۳). بیانات در دیدار مردمی در آستانه انتخابات ریاست جمهوری چهاردهم در سالروز عید غدیر، ۱۴۰۳/۴/۵: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=56789>
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۴۰۴). بیانات در دیدار هزاران نفر از زنان و دختران، ۱۴۰۴/۹/۱۲: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=62004>
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۴۰۴). دیدار خانواده شهدای اقتدار با رهبر انقلاب در روز میلاد امیرالمومنین علیه‌السلام، ۱۴۰۴/۱۰/۱۳: <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=62232>
- خمینی، سیدروح‌الله. (۱۳۶۱). ولایت فقیه. تهران: بنیاد بعثت
- خمینی، سیدروح‌الله. (۱۳۶۱). فرمان هشت ماده‌ای امام خمینی علیه‌السلام درباره حقوق مردم، ۱۳۶۱/۹/۲۴: <http://www.imam-khomeini.ir/fa/n25179/>
- داودی‌پور، علی‌اکبر. (۱۴۰۲). اندیشه رهبر انقلاب در حوزه حقوق اقلیت‌ها، سخنرانی در نشست تخصصی پژوهشکده شورای نگهبان (۱۴۰۴/۸/۱۹). همایش حقوق ملت و آزادی‌های مشروع در منظومه فکری حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای: <https://hoghghmellat.ir/post/362/>
- درخشان، مسعود. (۱۳۸۹). درآمدی بر مفهوم نظام‌های اقتصادی: نوشتاری پیرامون کل‌نگری و کیفیت ساختارها فرایندها و ارتباط اجزا در اقتصاد، سوره اندیشه، شماره ۴۶ و ۴۷، صص ۸۵-۸۸
- صادقی، الهه؛ موحدی، سمانه. (۱۴۰۲). مبانی و شاخص‌های دولت اسلامی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای، دولت‌پژوهی، ۹(۳۳)، صص ۱۹۵-۲۲۲.
- عمید، حسن. (۱۳۶۳). فرهنگ عمید. تهران: امیر کبیر.
- فتحی، محمد؛ کوهی اصفهانی، کاظم. (۱۳۹۷). قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به همراه نظرات تفسیری شورای نگهبان. تهران: انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان.

لکزایی، نجف؛ یوسفی، منصوره؛ وطن دوست حقیقی مرند، محمدعلی. (۱۴۰۳). بازخوانی تحلیلی ساختار و کارکرد نظام سیاسی اسلام با تأکید بر خطبه ۱۶۴ نهج البلاغه (براساس نظریه نظام‌های اجتماعی)، پژوهش‌های نهج البلاغه، ۲۳(۸۲)، صص ۳۳-۱۳.

لکزایی، نجف؛ لکزایی، رضا. (۱۴۰۲). ضرورت تأسیس نظام سیاسی اسلامی در آموزه‌های قرآنی، فقه و سیاست، ۴(۸)، صص ۷-۳۱.
لکزایی، نجف؛ لکزایی، رضا. (۱۴۰۳). شبکه قدرت در دولت اسلامی؛ شرایط به کارگیری کارگزاران در نظام سیاسی براساس قرآن کریم، فقه و سیاست، ۵(۹)، صص ۳۲-۷.

مظفری نیکو، علیرضا؛ اشرفی، اکبر. (۱۴۰۳). قدرت هوشمند در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای و تأثیر آن بر موقعیت‌مندی ایران در هندسه جدید قدرت جهانی، پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، ۱۴(۱)، صص ۹۵-۱۲۳.
مهاجرنیا، محسن. (۱۴۰۰). درآمدی بر کلام سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

نورمحمدی، مرتضی. (۱۳۹۴). مرجع امنیت در مکتب امنیتی جمهوری اسلامی ایران، آفاق امنیت، ۸(۲۶)، صص ۱۳۵-۱۵۳.